

УДК 336.69

В. П. Колосова

кандидат економічних наук, доцент
директор

Департаменту співробітництва з міжнародними організаціями Міністерства фінансів України

О. І. Капленко

заступник начальника відділу фінансування проектів регіональних міжнародних фінансових організацій
Департаменту співробітництва з міжнародними організаціями Міністерства фінансів України

А. О. Романенко

головний економіст-фінансист відділу фінансування проектів регіональних міжнародних фінансових організацій
Департаменту співробітництва з міжнародними організаціями Міністерства фінансів України

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У статті досліджено теоретичні підходи до економічної сутності фінансових ресурсів міжнародних інституцій та їхньої ролі в забезпеченні економічного розвитку країни. Актуальність цієї проблематики для України підтверджено інтеграційними процесами, виходом на міжнародні фінансові ринки та поглибленням співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями.

Проаналізовано основні наукові підходи до розуміння ефектів впливу потоків допомоги на розвиток найбідніших країн. Співробітництво з провідними МФО для країн з перехідною економікою на початковому етапі трансформаційних перетворень відіграло вагомий роль у вирішенні таких стратегічно важливих завдань, як структурна перебудова народногосподарських комплексів, системи власності та матеріального виробництва, запровадження дієвих моделей промислової та технологічної політики тощо. Разом з тим, варто зазначити, що хоча кредитні ресурси МФО є одним із найпоширеніших інструментів акумуляції грошових ресурсів національних економік, що сприяє включенню країн-реципієнтів до міжнародних ринків фінансів і капіталів (що, безумовно, відповідає орієнтації держав на міжнародні аспекти розвитку), необхідно застосовувати зважений підхід до оцінювання співробітництва з міжнародними фінансовими установами та визначення переваг і недоліків залучення до національних економік кредитного капіталу цих інституцій.

Зроблено висновок про формування загальних рамкових теоретико-методологічних засад визначення механізмів впливу міжнародних фінансових організацій на розвиток національних економік шляхом сприяння формуванню моделі інклюзивного розвитку, в межах якої, крім прямих форм підтримки окремих функціональних зон національного господарства фінансовими ресурсами, утворюється інституціональний контекст подальшого вдосконалення державного управління через якісні покращення у сфері державних фінансів, зумовлені потребою імплементації операційних стандартів функціонування більш високої якості під час безпосереднього співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, економічний розвиток, фінансова допомога, фінансові ресурси.

I. Вступ

Поглиблення співпраці з провідними міжнародними фінансовими організаціями (МФО) відповідає потребам ліквідації диспропорцій платіжних балансів і дефіцитів державних бюджетів країн із перехідним типом економіки, у тому числі й України, чого не можна було досягти тільки завдяки внутрішнім макростабілізуючим чинникам. Крім того, залучення України до роботи структур кредитного сприяння відображає прагнення швидше інтегруватися до світового господарства та пов'язано зі сподіваннями отримати консультативну та фінансову допомогу для подолання наслідків криз, а також реалізувати ефективну та обґрунтовану державну політику співпраці з МФО.

У свою чергу, для реалізації ефективної державної боргової політики необхідно дослідити теоретичні підходи до економічної сутності фінансових ресурсів МФО та їхньої ролі в процесі забезпечення економічного розвитку держави, що підтверджує актуальність цієї статті.

Вплив фінансової допомоги міжнародних організацій на динаміку економічного розвитку окремих національних економік країн колишнього СРСР у економічній науці практично не висвітлено, проте можна виділити декілька праць із цієї тематики: Д. Дегтярева [1], Ю. Зайцева [3], Л. Капіці [2] та ін.

У дослідженнях, присвячених діяльності міжнародних економічних організацій, ресурси зазвичай визначають як інструмент сприяння економічному розвитку [1].

Особливої уваги заслуговує монографія Л.Капіци "Іноземна допомога" [2], в якій автор розглядає різноманітні аспекти, пов'язані з отриманням і наданням зовнішньої допомоги, в тому числі від міжнародних економічних організацій, а також стаття Ю. Зайцева "Проблеми ефективності сприяння міжнародному розвитку: теоретичні та практичні аспекти" [3], в якій проаналізовано основні теоретичні підходи до розуміння ефектів впливу потоків допомоги на розвиток найбільш бідніших країн. Науковець проаналізував дослідження у сфері сприяння розвитку в контексті місця найбільш бідніших країн у світовій економіці та еволюції політики спільноти донорів щодо сприяння міжнародному розвитку та дійшов до висновку, що допомога – це міра тимчасового характеру, її ефективність залежить від інших факторів розвитку, в тому числі – від національних урядів країн, що розвиваються.

Негативний аспект впливу зовнішньої допомоги на економічний розвиток країн-реципієнтів висвітлено в статті В. Мау «Спокуса "дешевими грошима"» [4]. Зокрема, автор вважає, що, надаючи допомогу, багаті країни керуються специфічними мотивами: прагненням купити політичну стабільність і політичних союзників, а також необхідністю позбавитися власних комплексів, які нерідко відчуває багата й пересичена людина стосовно бідних людей. В обох випадках критерієм ефективності допомоги служить звичай не реальне покращення ситуації в "зонах бідності". Крім того, найбільш багаті країни частіше за все погано розуміють логіку дій реципієнтів, оскільки, як правило, схильні поширювати власну логіку поведінки на інших. Автор стверджує, що попит на демократичні інститути є непомірно більш значущим чинником для успіху реформ, ніж наявність фінансової допомоги. Відтак фінансова допомога відіграє маргінальну роль за наявності стійкого реформаторського уряду.

II. Постановка завдання

Мета статті – висвітлити теоретичні підходи до економічної сутності фінансових ресурсів міжнародних інституцій та виявити їх вплив на економічний розвиток країн.

III. Результати

Ключовим фактором забезпечення економічного зростання в країнах, що розвиваються, має бути формування ринкових і демократичних інституцій. Надання гуманітарної допомоги створює додаткові перешкоди для формування таких інститутів. В. Мау вважає, що сприяння будівництву інститутів – як політичних, так і економічних – має бути пріоритетним напрямом надання допомоги. В умовах глибоких структурних реформ будівництво інститутів важливіше, ніж власне виробничі інвестиції, оскільки саме відсутність необхідного інституціонального середовища виявляється головною перешкодою на шляху припливу інвестицій. А примусове (державне)

інвестування, підживлене зовнішньою допомогою, є вкрай неефективним через відсутність необхідної інфраструктури, насамперед політичних і правових інститутів.

Питання впливу зовнішньої міжнародної допомоги на економічне зростання в західному науковому середовищі висвітлено набагато детальніше, а гострі наукові дебати на цю тематику тривають не одне десятиліття. Існує ціла низка наукових праць, присвячених дослідженню впливу зовнішньої допомоги на економічний розвиток країн-реципієнтів. При цьому дослідники підходять до вирішення цього питання з різних науково-методологічних позицій, фокусують увагу на різних аспектах процесу та параметрах надання допомоги, розглядають різні рівні впливу допомоги на економічні процеси в країнах-реципієнтах, використовують різні економетричні та статистичні підходи для моделювання впливу допомоги на економічний розвиток. Наукова спільнота не має єдиного спільного підходу в означеному питанні.

Навколо цієї тематики тривають активні дебати з того часу, як П. Розейнштейн-Родан у 1943 р. обґрунтував доцільність надання фінансової допомоги країнам Східної та Південно-Східної Європи [5].

Позитивна оцінка впливу міжнародної допомоги на економічний розвиток домінувала в економічній літературі протягом 1950-х і 1960-х рр. Така оцінка була підкріплена сприятливими наслідками реалізації плану Маршалла. Його успіх створив враження, що достатньо дати бідним країнам капітал, вкласти його в деякі пріоритетні сектори, і це забезпечить швидкі темпи економічного зростання. Саме такий підхід набув поширення в 1950-ті рр., коли деякі економісти (багато з яких групувалися навколо Світового банку) зосередилися на виробленні стратегії розвитку бідних країн. У цьому контексті доцільно виділити напрацювання П. Самуельсона, Г. Мюрдаля та П. Барана, що обґрунтували концепцію подолання "порочного кола бідності". П. Самуельсон вважав, що відсталі країни не можуть "встати на ноги", оскільки їх виробництво перебуває на такому низькому рівні розвитку, що не дає можливості налагодити економію та сформувати капітал, необхідний для підвищення рівня загального рівня життя [6]. Багато авторів безпосередньо пов'язували вирішення цих завдань із формуванням системи централізованого регулювання та планування. Крім того, вважали, що стимулювання економічного зростання неможливе без надання масштабної фінансової допомоги. Важливу роль у забезпеченні ефективності допомоги відводили наявності у країні чіткого та деталізованого державного плану розвитку економіки.

Однак із часом упевненість у необхідності та беззастережності в питанні надання зовнішньої допомоги дещо ослабла. План Маршалла мав дві важливі взаємопов'язані осо-

бливості, які виявилися практично невідтворюваними в інших випадках надання масштабної допомоги країнам, що її потребували. По-перше, донор і реципієнти були країнами приблизно одного рівня соціально-економічного та культурного розвитку. На початку 1950-х рр. США були значно багатшими за післявоєнні країни Європи, проте бідність європейських держав стала результатом війни, а не соціально-економічної (системної) відсталості. По-друге, для відновлення економічного зростання не вистачало одного чинника – капіталу, тоді як усі інші передумови (інститути ринкової демократії, людські ресурси) були в наявності. Надання зовнішньої допомоги для фінансування капітальних витрат забезпечило стійкі та високі темпи економічного зростання в європейських державах. Саме високий рівень соціально-економічного розвитку, зокрема адекватність політичних інститутів, зумовлювали тут ефективність зовнішньої допомоги [4].

Зростанню наукового скепсису сприяв, насамперед, досвід надання міжнародної допомоги африканським державам, яким так і не вдалося продемонструвати позитивний зв'язок між обсягами наданої міжнародної фінансової допомоги та темпами економічного розвитку. Більше того, як показують статистичні дані, допомога не мала суттєвого та стійкого впливу на більш прикладні аспекти життєдіяльності африканських країн, зокрема йдеться про рівень корупції, тінькової економіки, рівень захворювань на найбільш поширені хвороби, якість освіти тощо.

Оскільки надана допомога на практиці не завжди забезпечувала країнам-реципієнтам економічний розвиток і зростання макроекономіки, економісти звернули увагу на більш практичні питання, зокрема: яким є оптимальний розмір допомоги [7], чому деяким країнам-реципієнтам вдається досягти позитивного впливу допомоги на економічне зростання, і за яких умов це можливо. При цьому широке коло дослідників почало активно використовувати поняття “ефективність зовнішньої допомоги”.

Відтак основні питання, що досліджують сучасні науковці сьогодні – яким є вплив зовнішньої допомоги на економічне зростання та які параметри на це впливають, зокрема залежність зазначеного впливу від якості економічної політики в країні, яка отримує допомогу [8]. Активну роль при дослідженні цих питань відіграють самі міжнародні організації, зокрема Світовий банк, ЄБРР, МВФ, які виділяють чималі ресурси на дослідження.

Дослідження, сфокусовані на мікрорівні, переважно свідчать про позитивний вплив зовнішньої допомоги на досягнення проектних цілей. У свою чергу, результати, отримані на макрорівні, є суперечливими – вплив зовнішньої допомоги на економічний розвиток може бути як негативним, так і позитивним, а низка досліджень засвідчили

“несуттєвий” вплив у термінах статистики. Така суперечність у науковій літературі отримала відповідну назву – “мікро-макро парадокс” [9].

Сам термін “Мікро-макро парадокс” уперше було вжито в праці П. Мослі “Ефективність допомоги: мікро-макро парадокс” [10]. До причин виникнення цього парадоксу автор зараховує такі: помилки у вихідних статистичних даних, що стосуються як макро-, так і мікродослідження; взаємозамінюваність допомоги в межах публічного сектору; зворотний ефект від заходів, що фінансуються донорською допомогою, який полягає в негативному впливі на приватний сектор.

В подальших працях П. Мослі стверджував, що допомога стимулює непродуктивне суспільне споживання та не сприяє розвитку інвестицій [11]. Ці ефекти виникають, зокрема, в результаті неправильного розуміння донорами потреб країни-одержувача та відсутності завчасно проведеної роботи з оцінювання потреб населення, що сприяють вибору популярних сфер і напрямів сприяння розвитку, які, у свою чергу, інтенсивно поширюються в інших країнах, що розвиваються.

До праці П. Мослі більшість дослідників впливу допомоги на економічне зростання, що здійснювали емпіричний аналіз цієї тематики, допускали прямий та лінійний зв'язок між обсягом наданої допомоги й темпами економічного зростання. Після цього дослідження почали вести в різних напрямках, зокрема чимало дослідників почали активніше аналізувати причини негативних наслідків надання міжнародної допомоги в контексті сприяння економічному розвитку, зокрема йдеться про розвиток корупції, послаблення приватної ініціативи тощо. Частина праць було присвячено підтвердженню або спростуванню самої гіпотези існування мікро-макро парадоксу.

Дослідження, в яких було розглянуто наслідки проектної допомоги, загалом підтвердили ефективність зовнішньої допомоги на мікрорівні. Р. Кассен [12] зазначає, що 50 відсотків усіх проектів, спрямованих на фінансування розвитку, дають позитивні результати, й тільки деякі проекти можна оцінити як шкідливі. В 2007 р. Р. Ріддел у своїй праці, присвяченій зовнішній допомозі, доходить висновку, що наявні факти свідчать про те, що більшість офіційних проектів, що фінансуються зовнішньою допомогою, досягають намічених безпосередніх цілей [13].

Результати досліджень впливу зовнішньої допомоги на макрорівні були значно суперечливішими. Науковці напрацювали значний масив літератури, що базувався на міжкраїнному регресійному аналізі зовнішньої допомоги. Дукулягос і Палдам нарахували 97 праць на цю тематику станом на кінець 2004 р. [14]. Незважаючи на масштабність спроби, такий підхід не зумовив формування консенсусу в економічній літературі

рі. Загалом було виокремлено два підходи в цьому питанні. М. МакГілврей [15] стверджує, що, починаючи з 1998 р., у науковому співтоваристві існує неявна домовленість, що допомога загалом дає позитивні результати на макрорівні, оскільки за умови відсутності допомоги економічна динаміка була б значно гіршою. Дукулягос і Палдам доводять протилежного висновку. Обидва автори провели низку досліджень щодо висвітлення в економічній літературі різних аспектів зовнішньої допомоги й на основі цього зазначили, що після 40 років активної практики надання бідним країнам зовнішньої допомоги переважна більшість доказів свідчить про те, що вона не була ефективною.

Альтернативним підходом до методології П. Мослі, яка ґрунтувалася на регресійному аналізі, стало використання кейсів. Цей підхід використав у 2009 р. Р. Пікйотто, колишній керівник Незалежної групи оцінки Світового банку. У своїй праці "Ефективність розвитку: оцінка перспективи" автор зазначає, що використання кейсового підходу підтверджує існування значного мікро-макро парадоксу при аналізі допомоги, наданої Світовим банком. У 16-ти із 55 спостережень за країнами допомога дала суттєвий позитивний ефект на проектному (мікро) рівні, однак на національному (макро) рівні таких результатів не було зафіксовано, й тільки в трьох випадках було зафіксовано успіх на національному рівні, в той час як ця допомога спричинила незадовільні результати на проектному рівні.

У результаті до середини 90-х рр. XX ст. дослідники дотримувалися переважно песимістичних поглядів на вплив допомоги на зростання. Зокрема, П. Бун [16] дійшов висновку, що наслідки зовнішньої допомоги загалом є нейтральними, оскільки дефіцит капіталу не є причиною бідності, а потоки допомоги, в свою чергу, не стимулюють процес зростання. Крім того, на його думку, міжнародна допомога не чинить суттєвого впливу й на розвиток людських ресурсів.

При ретроспективному аналізі наукових поглядів на вплив зовнішньої допомоги на економічний розвиток можна виділити декілька наукових підходів. Один з напрямів характеризується обґрунтуванням негативного впливу зовнішньої допомоги на розвиток економіки країни-реципієнта [17; 18; 19; 20; 21; 22; 43; 48; 67].

У попередні роки такий підхід був притаманний захисникам вільного ринку та представникам ліберального напрямку економічної думки. Зокрема, М. Фрідман і П. Бауер ще в 1960-х рр. стверджували, що зовнішня допомога негативно впливає на темпи економічного зростання в країні-реципієнті. М. Фрідман виступав проти економічної допомоги іншим країнам, вважаючи, що така допомога призводить до встановлення централізованого контролю з боку донора над економіка-

ми країн-реципієнтів, що перешкоджає економічному розвитку останньої.

П. Бауер, який здобув імідж основного критика ідеї фінансової допомоги для економічного зростання, в низці фундаментальних праць обґрунтував основні причини неефективності зовнішньої допомоги для країн, що розвиваються. Його висновки ґрунтувалися на емпіричних даних з країн Африки та Азії. Зокрема, дослідник вважав, що зовнішня допомога є методом перерозподілу багатства із заможних країни на користь багатих політиків і чиновників, що знаходяться при владі в бідних країнах [23; 24].

Незважаючи на жорстку позицію, П. Бауер не був прихильником ідеї повної відмови від надання міжнародної допомоги та вважав, що гранти в межах програм допомоги необхідно виділяти на "усвідомлено диференційованій" основі. На його думку, програми допомоги треба виділяти тільки тим урядам, чия внутрішня й зовнішня політика найбільш відповідає цілям підвищення добробуту народу й, насамперед, економічному розвитку країни. Допомогу необхідно спрямовувати урядам, які намагаються домогтися цього через ефективне адміністрування, виконання основоположних функцій державної влади та ліберальної економічної політики [25].

Критичні зауваження та рекомендації науковця найчастіше ігнорували міжнародні донори, однак його ідеї визнали економісти, що спеціалізуються на питаннях економічного розвитку й фактично опонують представникам ліберального напрямку, які обстоюють ідею економічної свободи. Т. Хейтер у праці "Допомога як імперіалізм" [26] розглядала міжнародну фінансову допомогу як сучасну форму економічного імперіалізму, яка не зумовлює бажаний економічний розвиток.

В обґрунтуванні неефективності міжнародної допомоги економісти звертають увагу на те, що іноземна допомога по суті призводить до уповільнення реформ, оскільки допомагає урядам, які проводять неправильну політику, утримуватися при владі [27; 28].

Д. Мойо у відомій праці "Мертва допомога" [29] на емпіричному досвіді доводить, що фінансова допомога, яку отримала Африка за останні 50 років, спричинила розквіт корупції серед представників влади та сприяла поширенню бідності. На противагу дослідник наводить приклад Китаю, який, не отримуючи зовнішньої допомоги від міжнародних організацій та країн Заходу, набагато ефективніше виконує завдання із підвищення продуктивності та забезпечення економічного зростання порівняно з африканськими країнами. Д. Мойо рекомендує африканським країнам відмовитися від неефективної допомоги й сконцентрувати увагу на підвищенні економічної грамотності та платоспроможності населення, стимулюванні приватного сектора тощо.

Критичне ставлення до зовнішньої допомоги знайшло своє відображення й у працях

А. Дітона, який отримав Нобелівську премію з економіки в 2015 р. [30; 31]. Автор має багатий досвід аналізу даних з країн, що розвиваються, стверджує, що зовнішня допомога підриває підвалини держави й таким чином робить країни, що розвиваються, ще слабшими. Зокрема, зовнішня допомога руйнує фінансові зв'язки між державою та платниками податків, уряд перестає бути зацікавленим у наданні адекватних суспільних благ своїм виборцям. Відтак допомога підриває те, чого бідні люди потребують найбільше – ефективний уряд, який працює для вирішення проблем суспільства. А. Дітон закликає суттєво скоротити обсяги допомоги, які надають бідним країнам, і вважає, що скорочення обсягів допомоги є одним із дієвих способів реально допомогти країнам-реципієнтам, як і обмеження торгівлі зброєю, покращення торговельної політики, надання технічних консультацій, не прив'язаних до допомоги, а також створення найкращих ліків проти захворювань.

Тему, яку порушив А. Дітон, підтримали міжнародні оглядачі, які зауважували, що по своїй суті зовнішня допомога для країни-реципієнта є аналогом “ресурсного прокляття” для країн, що багаті на природні ресурси. Так само як і великі запаси нафти, допомога розбещує уряд і унеможливорює корисні реформи.

Отже, в науковому середовищі було напружено цілу низку літератури, яка пояснювала причини негативного впливу зовнішньої допомоги на економічний розвиток. До таких причин, зокрема, належать формування ментальної залежності та пригнічування управлінських потужностей урядів [32], витіснення та гальмування розвитку приватного сектора [33; 34], погіршення якості бюрократичного апарату [35], послаблення управління [36; 37] та зниження конкурентоспроможності через ефект “Датської хвороби” [38].

П. Мослі та М. Ікгут [39] на основі аналізу наукової літератури узагальнили поширені причини, що пояснюють неефективність зовнішньої допомоги для економічного зростання країн: 1) зовнішня допомога може стимулювати корупцію; 2) зовнішня допомога може сприяти збереженню політичних режимів, які не зацікавлені в проведенні реформ і розподілі доходу серед населення; 3) країни-одержувачі можуть мати низьку здатність до освоєння фінансових потоків, особливо якщо їм не вистачає кваліфікованих фахівців, розвинених інфраструктури та фінансової системи (неефективне використання фінансової допомоги, особливо у формі кредитів, призводить до постійного відтворення та ускладнення боргового тягаря, в результаті чого виникає ситуація, коли іноземна допомога необхідна для того, щоб країни зі слабкорозвиненими економіками могли погашати субсидовані позики по раніше досягнутим угодам); 4) потоки допомоги можуть скоротити внутрішні заощадження – як приватні (через

її вплив на процентну ставку), так і державні (через вплив на державний дохід); 5) зовнішня допомога може сприяти підвищенню курсу національної валюти, підірвавши цінову конкурентоспроможність експортних товарів; 6) зовнішня допомога може створити залежність від допомоги, при якій і уряди країн-реципієнтів, і бізнес-сектор звикають до отримання легких грошей, підриваючи тим самим стимули до підвищення продуктивності та ефективного інвестування.

Позиція самих міжнародних організацій, зокрема Світового банку [62], полягає в тому, що допомога є ефективною тільки в тому випадку, коли країна-реципієнт здійснює розумну економічну політику. Її обґрунтовано, зокрема, в працях видатних економістів Г. Колодка [40], К. Рогоффа [41], Е. де Сото [42].

Фактично йдеться про обґрунтування селективного підходу при наданні міжнародної допомоги. Новий підхід до розподілу коштів на потреби розвитку, заснований на принципі селективності, покликаний уникнути помилок, виявлених П. Бауером та іншими вченими; він популярний як серед прихильників ринкової економіки, так і серед практиків, що розглядають проблеми розвитку. Посиленню популярності селективного підходу сприяла криза в Греції, яка в черговий раз поставила під сумнів ефективність надання міжнародної допомоги.

Е. де Сото у своїй відомій праці “Інший шлях. Невидима революція в третьому світі” зауважує на ефективності зовнішньої допомоги в контексті інституційних перетворень, які створюють підґрунтя для стійкого економічного зростання національної економіки. На його думку, іноземна допомога дуже рідко буває спрямована на інституційні реформи. Але навіть у цих рідкісних випадках реформи, що забезпечує зовнішня допомога, зводяться лише до оновлення структур бюрократичного управління або до більш ефективного планування програм допомоги, однак мають мало спільного із забезпеченням фундаментальних основ для економічного зростання. Щоб досягти фундаментальних і стійких змін, іноземна допомога повинна бути спрямована на створення та зміцнення правових інститутів, що забезпечують підзвітність урядів народу, що зобов'язують їх інформувати громадськість і створюють таке середовище, в якому права власності чітко визначено й захищено. Тільки за цих умов економічне зростання буде стійким [42].

Значний методологічний вплив на дослідження взаємозв'язку допомоги на економічний розвиток мала праця Х. Ченері та А. Страута 1966 р., в якій вони запропонували модель “двох дефіцитів”, у межах якої вводили два суттєві допущення. По-перше, економічному зростанню та притоку інвестицій у країни, що розвиваються, заважають обмежені заощадження, а також незначний обсяг доходів від експорту. По-друге, потоки

зовнішньої допомоги сприймають як відсутній елемент, що дає змогу заповнити розрив між інвестиційним попитом і внутрішніми заощадженнями в країні-реципієнті. Цю модель гостро критикували, однак водночас вона окреслювала методологічні межі для емпіричних досліджень, які фокусувалися на розгляді таких співвідношень, як “зовнішня допомога – економічне зростання”, “зовнішня допомога – заощадження”.

Фактично модель “двох дефіцитів” була модифікованою моделлю Харрода-Домара, що визначає функціональний економічний зв'язок між зростанням ВВП і рівнем національних заощаджень, а також рівнем капіталу. В 1950–1960-х рр. цю модель активно використовували в межах аналізу впливу зовнішньої допомоги на економічне зростання, вона набула широкого розповсюдження в країнах, що розвиваються, в межах економічного планування після Другої світової війни. Модель Харрода-Домара давала можливість визначити необхідний рівень заощаджень у національній економіці при заданому рівні економічного зростання. Якщо уряд країни не міг забезпечити необхідний рівень заощаджень у національній економіці, він мав можливість звернутися в міжнародні організації за позикою. Проте модель не враховує таких важливих у довгостроковій перспективі параметрів, як чисельність робочої сили та населення. Зазначені чинники виявилися не єдиними, що впливають на довгострокове економічне зростання та його ефективність. До таких факторів, зокрема, можна зарахувати ступінь технологічних змін. Модель Домара-Харрода мала суттєві обмеження та не могла встановити чіткого зв'язку між заходами донорів, спрямованими на підвищення капіталізації економік країн, що розвиваються, і зростанням рівня їх ВВП. Відтак цю модель досить активно критикували, вона знала низку модифікацій.

Починаючи з 1970-х рр. важливою особливістю досліджень економічного зростання стало активне використання статистичних методів при опрацюванні великих масивів даних, зокрема регресійного аналізу.

Перший регресійний аналіз зростання здійснив П. Папанек [44]. Він поділив потоки іноземного капіталу на іноземну допомогу, іноземні інвестиції та інші потоки, що дало йому змогу окремо проаналізувати вплив допомоги на динаміку зростання. При цьому він довів існування позитивної залежності. Х. Ченері та Н. Картер [45] розвинули сформувану в 1960-х рр. модель дефіциту заощаджень і дійшли висновку, що завдяки допомозі можна поповнити дефіцит не тільки заощаджень, а й іноземної валюти.

Однією з ключових праць у галузі економічного аналізу впливу міжнародної допомоги на економічне зростання стала праця К. Бернсайд та Д. Доллара “Допомога, політика та зростання”, яку було опубліко-

вано в 2000 р. [46]. У своєму дослідженні вони використали широку та оновлену статистичну базу Світового банку та змоделювали вплив міжнародної економічної допомоги й економічної політики на зростання ВВП на душу населення. Аналітичною основою для їхнього дослідження стала модифікована неокласична модель зростання. Регресійний аналіз показав, що міжнародна допомога сприяє економічному зростанню тільки за умови якісної економічної політики в країнах, що розвиваються.

Дослідивши фіскальну, монетарну й торговельну політику 56 країн, що розвиваються, з 1970 по 1993 рр. і зіставивши відповідні параметри з обсягами іноземної допомоги, яку отримували ці країни в цей період, дослідники дійшли висновку, що в сприятливому політичному середовищі надана допомога в цілях розвитку позитивно впливає на економічне зростання. У період з 1970 по 1993 рр. у країнах, де проводили “правильну” політику, збільшення допомоги на 1% від ВВП сприяло стійкому підвищенню темпів зростання на 0,5%. Крім того, К. Бернсайд і Д. Доллар виявили, що збільшення допомоги бідним країнам із сприятливим політичним середовищем “робить істотний позитивний вплив на темпи їх зростання”. На думку дослідників, країни, які проводили “правильну” політику, але одержували допомогу в невеликих обсягах, демонстрували зростання ВВП на душу населення на рівні 2,2%, а в країнах з такими самими умовами, які отримували масштабну допомогу, цей показник становив 3,7%. Таким чином, науковці вважали, що допомога може бути ефективною при реалізації ефективної політики як із боку країн-донорів, так і з боку країн – одержувачів допомоги.

Відтак сама по собі якісна економічна політика сприяє економічному зростанню. При цьому ключовими є фіскальна, монетарна та торговельна політики, а розмір міжнародної допомоги не є значимим фактором, що впливає на економічне зростання. В свою чергу, в бідних країнах з поганою економічною політикою міжнародну допомогу використовують непродуктивно – вона буде мати вигляд неефективних державних видатків.

Їхнє дослідження фактично підтвердило напрацювання таких відомих макроекономістів, як Т. Фішер, Дж. Сакс і Е. Уорнер, які в 1990-х рр. обґрунтовували важливість якісних параметрів економічної політики для забезпечення економічного зростання. Дж. Сакс обґрунтував доцільність здійснення зовнішньої допомоги в контексті його гіпотези про так звану “пастку бідності”, а також визначив основні необхідні параметри цієї допомоги.

Пастка бідності – це стан економіки, в межах якого існують самопідтримувальні механізми, що перешкоджають розвитку. Термін “пастка бідності” часто використовують для опису поточного стану країн

Африки та Південно-Східної Азії, які відчують тривалу економічну стагнацію, незважаючи на сталий економічний розвиток світової економіки загалом. На думку науковців, основний спосіб подолати "пастку бідності" – здійснення цільових інвестицій на кошти міжнародних донорів. Це фінансування необхідне для збільшення рівня капіталу на душу населення. Коли запаси капіталу на душу населення стануть достатньо значущими, тоді економіка країни-реципієнта буде в змозі задовольняти основні потреби. Домогосподарства зможуть робити заощадження на майбутнє, що, в свою чергу, дасть змогу поставити економіку на шлях стійкого економічного зростання. Також необхідно враховувати той факт, що така допомога позитивно вплине на економічне зростання завдяки збільшенню віддачі від капіталу. Дж. Сакс вважає, що необхідний рівень інвестицій для виходу з пастки бідності неможливо профінансувати без донорської допомоги з боку міжнародних організацій та багатих країн, і виділяє декілька аспектів ефективної зовнішньої допомоги. Відтак допомога має бути достатньо великою, щоб дати змогу країні-реципієнту фінансувати свій інвестиційний план. Крім того, допомогу необхідно забезпечувати протягом достатньо тривалого часу, щоб дати можливість країні-реципієнту виконати десятирічну програму масштабування. Дослідник наголошує на передбачуваності процесу надання допомоги, оскільки перерви в її наданні можуть поставити під загрозу інвестиційну програму чи макроекономічну стабільність країни-реципієнта. Розрахунки Дж. Сакса свідчать про те, що з метою подолання бідності розмір донорської допомоги має бути не меншим ніж 60 дол. США на душу населення в рік [47]. Однак цей рівень допомоги буде дорівнювати 20–30% ВВП, якщо дохід на душу населення перебуває в межах від 200 до 300 дол. США на особу в рік. Якщо зовнішня допомога становитиме таку значну частку від ВВП, то її неочікувані коливання можуть негативно відобразитися на економіці країни-реципієнта. Зокрема, двократне скорочення допомоги (з 30% в одному році до 15% в наступному) може спричинити масові скорочення, закриття держустанов, значний бюджетний дефіцит та інфляцію. Тому надзвичайно важливо, щоб донорська допомога була передбачуваною та прогнозованою як мінімум декілька років поспіль.

Також важливим аспектом при наданні зовнішньої допомоги Дж. Сакс називає її гармонізацію різними донорськими установами, які, в свою чергу, повинні працювати на основі своїх конкурентних переваг. Допомога не повинна розпорошуватися на дрібні проекти, координація яких потребує чималих зусиль з боку донорів.

Дослідник визнає, що сам факт фінансування бідних країн у значних обсягах – не-

достатня умова для забезпечення економічного зростання, оскільки отримані кошти можуть використовувати неефективно. Відтак успіх донорських вливань залежатиме від спроможності уряду реалізувати інвестиційний план, який повинен містити такі шість компонентів: децентралізоване здійснення державних інвестицій; належна якість підготовки персоналу; актуальні інформаційні технології для контролю; визначення адекватних кількісних показників, які уряд планує досягти по завершенню інвестиційної програми; якісний аудит витрачання отриманих коштів; чіткий механізм контролю та оцінювання інвестиційної програми [47].

Чимало праць присвячено емпіричному підтвердженню цієї гіпотези. Зокрема, К. Далгаард, Г. Хансен та Ф. Трап у праці "До питання про емпіричний підхід до зовнішньої допомоги та зростання" [49] підтверджують гіпотезу про те, що в довгостроковому періоді зовнішня допомога сприяє зростанню продуктивності, проте цей результат є критично залежним від параметрів економічної політики.

Протилежна позиція полягає в обґрунтуванні позитивного впливу зовнішньої допомоги на економічний розвиток безвідносно до якісних параметрів економічної політики, яку провадить уряд країни-реципієнта. Чимало емпіричних досліджень, що базуються на ґрунтовному статистичному матеріалі, вказують на змішаний характер отриманих результатів та/або нейтральний взаємозв'язок між допомогою та економічним зростанням.

Потійовські та Гваєм у своїй праці "Вплив внутрішнього накопичення капіталу та зовнішньої допомоги на рівень економічного зростання" наводять економетричні розрахунки взаємозв'язку між швидкістю зростання доходів на душу населення в 58 країнах, що розвиваються, та валового нагромадження основного капіталу й зовнішньої допомоги на душу населення та доходять висновку, що вплив зовнішньої допомоги є доволі незначним [50].

В останні роки низка наукових праць підтверджують позитивний вплив на економічне зростання, проте їх автори акцентують на тій обставині, що вплив допомоги на зростання був порівняно невеликим: регулярне надання зовнішньої допомоги на рівні близько 10% валового внутрішнього продукту країни-реципієнта в майбутньому підвищує рівень ВВП приблизно на 1% [51; 52].

Також дослідження вказують на необхідність розділити часові межі, протягом яких аналізують вплив допомоги на економічне зростання. Вплив зовнішньої допомоги на зростання може бути мінімальним, а іноді й негативним у короткостроковій перспективі (п'ять років або менше), водночас протягом довгострокового періоду (30 років) було зафіксовано позитивний зв'язок, і зростання при цьому становило більше ніж 1% ВВП [53].

У низці праць наголошено на регулярності допомоги країнам-реципієнтам і фактично обґрунтовано позитивний вплив зовнішньої допомоги на темпи економічного зростання за умови, що таку допомогу вчасно надають країні, яка її потребує. Зокрема, Х. Харас у праці "Вимірювання вартості волатильності допомоги" [54] стверджує, що в тих країнах, де надання допомоги є серйозною рушійною силою економіки, непостійність обсягів допомоги посилює макроекономічну нестабільність, впливаючи на приватні та державні інвестиційні витрати й довгострокові перспективи зростання. Дослідник з'ясував, що для середньої країни-одержувача потоки зовнішньої допомоги в п'ять разів більше схильні до коливань, ніж її валовий внутрішній продукт, і в три рази більше, ніж надходження від експорту. Таким чином, допомога від донорів здатна підсилити реальні ділові цикли в країнах-одержувачах. Зафіксовану ступінь непостійності не можна пов'язувати виключно з діями донорів: використовуючи свої власні процедури, донори часто змушені реагувати на несподівані або несприятливі економічні та політичні події в країнах-реципієнтах, що виходять за межі контролю з боку донорів. Наприклад, донор може "заморозити" виділення чергового траншу допомоги, якщо виділені в попередньому році ресурси не було освоєно.

Для вибірки з 65 країн-одержувачів більш високі рівні непостійності потоків допомоги асоціюються з більш низькими довгостроковими темпами зростання ВВП на душу населення. Найменш розвинуті країни та малі островні держави, що розвиваються, входять до числа залежних від допомоги країн, які стикаються з найвищими рівнями непостійності.

Х. Харас вирахував, що чисті витрати, пов'язані з мінливістю допомоги, можуть досягати 15–20% від загального обсягу допомоги, при поточних рівнях допомоги сума втрати добробуту може досягати 16 млрд дол США. Для середньої країни-одержувача чисті витрати від непостійності потоків допомоги становлять майже 2% від ВВП. На кожен долар США наданої допомоги витрати залежно від донора коливаються від 7 до 28 центів. У тому самому дослідженні показано, що ступінь непостійності варіюється між різними донорами, причому втрати через непостійність допомоги є найвищими у випадках, коли в якості крупного донора виступають Сполучені Штати: на кожен долар виплаченої допомоги такі втрати від непостійності більш ніж у два рази перевищують рівень втрат Японії – наступного, найбільш "волатильного" донора.

Деякі дослідники звертають увагу на обмежену здатність країн-реципієнтів абсорбувати зовнішню допомогу, що негативно впливає на її ефективність у контексті забезпечення економічного зростання [55]. Брак абсорбційної потужності в країнах-реципієнтах є однією з фундаментальних причин низької ефе-

ктивності допомоги. Під абсорбційною потужністю розуміють якийсь набір обмежувачів структурного характеру (особливості економіки країни, макроекономічна нестабільність, особливості інституційної системи країни тощо), який регламентує можливості економіки країни-одержувача ефективно абсорбувати приплив зовнішніх ресурсів.

В. Істерлі в праці "Чи може іноземна допомога купити зростання" [56] критикує установлені підходи в способах надання міжнародної допомоги країнам, що розвиваються, та стверджує, що зовнішня допомога повинна мати на меті більш локальні та конкретні цілі, а не надто широкі – як-то бути каталізатором для масштабних соціальних трансформацій.

Також дослідник досить критично ставиться до діяльності міжнародного економічного співтовариства (в тому числі МВФ і Світового банку) в плані вироблення стратегії розвитку бідних країн (він сам багато років працював у Світовому банку й добре вивчив внутрішні процеси цієї організації).

Незважаючи на критику, В. Істерлі повністю не заперечує необхідність надання допомоги країнам, що розвиваються. На його думку, допомога є ефективною в ситуації, коли "ринкам дозволено виконувати свою роботу". Така позиція має сенс і право на існування стосовно не всіх країн-реципієнтів. Цей підхід можна застосувати тільки за умови наявності в країні-одержувачі ринків, що функціонують.

Крім того, науковець зауважує, що для підвищення ефективності зовнішньої допомоги погані стимули, створювані шляхом планування "зверху-вниз", колективною відповідальністю та наявністю великої кількості одночасних цілей у донорів, мають бути замінені на індивідуальну відповідальність донорів, що підкріплюється незалежною оцінкою результатів допомоги, яка буде мотивувати пошук кращих способів освоєння допомоги в конкретних умовах країни-реципієнта.

Е. Іканаске в праці "Вплив зовнішньої допомоги на економічне зростання країн, що розвиваються" [57] аналізує річні статистичні дані 85-ти країн Азії, Африки та Латинської Америки за 1980–2007 рр. та доходить висновку, що зовнішня допомога чинить змішаний вплив на економічне зростання країн, що розвиваються.

С. Реді та К. Міною в статті "Допомога для розвитку та економічне зростання: позитивний довготерміновий зв'язок" [58] на основі міжкраїнного регресійного аналізу досліджують вплив зовнішньої допомоги на економічне зростання країни-реципієнта, пропонуючи при цьому оригінальний підхід: спираючись на існуючі оцінки ефективності донорської допомоги, автори розмежовують весь обсяг зовнішньої допомоги на допомогу, яку спрямовано на економічний розвиток, і допомогу, яку не використовують з метою сприяння економічному розвитку (має на

мені геополітичні цілі). Дослідження показує, що допомога, спрямована на економічний розвиток, має стійкий та статистично значний вплив на економічне зростання в довгостроковому періоді. Водночас "геополітична" допомога в цілому нейтральна стосовно економічного зростання та інколи має негативний вплив. Також дослідники не знаходять підтвердження гіпотез про ефект спадної віддачі від зовнішньої допомоги та про необхідність якісної економічної політики для позитивного ефекту допомоги на темпи економічного зростання. Дослідження також показало, що допомога може давати позитивний ефект від певних донорів, у той час як від інших донорів не мати позитивного ефекту, однак автори не дають чіткого пояснення цьому явищу.

Також заслуговують на увагу спроби виділення основних напрямів і класифікацій підходів у науковій літературі щодо встановлення взаємозв'язку між зовнішньою допомогою та економічним зростанням. У межах емпіричних досліджень впливу зовнішньої допомоги на економічний розвиток, що базуються на опрацюванні статистичних даних з Азії та Африки, М. Абурая виділяє два основні наукові підходи [59]:

1. Теорія суспільного інтересу, яка досі є найбільш значною, адже сформувала теоретичний підхід до оцінювання зовнішньої допомоги. В межах цієї теорії поширеним є твердження, що зовнішня допомога є критично важливою для країн, що розвиваються, оскільки вона допомагає заповнити інвестиційні розриви, що, в свою чергу, дає змогу країнам вибратися з так званої "пастки бідності".
2. Теорія суспільного вибору, яка негативно оцінює вплив зовнішньої допомоги на динаміку економічного розвитку та, можливо, навіть шкодить країні-реципієнту. В межах цієї теорії пояснюють мотивацію країн-донорів у наданні міжнародної допомоги. Згідно з нею, всі політичні рішення спрямовано на максимізацію корисності зацікавлених груп – політиків, виборців і чиновників-бюрократів. У цьому контексті надання зовнішньої допомоги бідним країнам розцінюють як спосіб політиків отримати прихильність у виборців під час чергових виборів і зберегти політичний вплив.

Викладене положення щодо застосування теорії суспільного інтересу в дослідженні взаємозв'язку діяльності МФО та розвитку національних економік зумовлене остаточною редакцією Цілей Стійкого Розвитку на 2016–2030 рр., схвалених 25.09.2015 р. на 70-й сесії Генасамблеї Організації Об'єднаних Націй, серед яких перше місце посідає саме боротьба з бідністю. Зокрема, відповідну протидію бідності визначено найбільшим глобальним завданням сучасності та необхідною передумовою сталого розвитку,

що має забезпечити формування стійких моделей споживання й виробництва, раціональних підходів до використання природно-ресурсного потенціалу, утворенню ґрунтовної бази для подальшого економічного та соціального розвитку [60].

Усебічний спосіб розгляду наукових підходів до аналізу ефективності зовнішньої допомоги запропоновано в колективній праці М. Макгілвірея та інших співаторів [61]. У ній проаналізовано 50 років емпіричних досліджень макроекономічного впливу зовнішньої допомоги з фокусом саме на взаємозв'язку допомоги та зростання. Автори зазначають, що майже до кінця 1990-х рр. дослідження мали суперечливий та неоднозначний характер. Ситуація змінилася з виходом у 1998 р. звіту Світового банку "Оцінюючи допомогу: що працює, що ні та чому" [62], в якому було закладено засади селективного підходу, який став основою політики Світового банку щодо надання допомоги бідним країнам. Дослідники стверджують, що після публікації цього звіту більшість досліджень на зазначену тематику підтверджували гіпотезу про те, що зовнішня допомога позитивно впливає на економічне зростання країн-реципієнтів, оскільки в разі її відсутності зростання було би значно меншим. Розглянутий звіт дав початок інтенсивним дебатам у наукових колах стосовно умов, за яких діє зовнішня допомога. Автори виділяють 5 основних альтернативних щодо звіту Світового банку напрямів, що стосуються пояснення ефективності зовнішньої допомоги: 1) допомога спричиняє спадну віддачу; 2) нерегулярність допомоги спричиняє невизначеність в економіці країни-реципієнта; 3) ефективність допомоги визначають зовнішні та кліматичні умови; 4) ефективність допомоги визначають політичні фактори; 5) ефективність залежить від якості інституційного середовища.

Розглядаючи більш широкий інституційно-економічний контекст розвитку міжнародних фінансових організацій, зазначимо, що розвиток глобальної світової фінансової системи посилив взаємозв'язок національних економік, у тому числі через підвищення рівня доступності ринку капіталу для країн, що розвиваються. Своєю чергою, короткі строки існування окремих фінансових потоків, зокрема зумовлені високим рівнем волатильності та спекулятивними прагненнями, призвели, за твердженням Р. Гілпіна, до дифузії нестабільності як однієї з основних ознак сучасного капіталізму [63].

Відповідно, одним із пріоритетів забезпечення сталого розвитку на макроекономічному рівні є забезпечення стабілізуючого фактора в діяльності міжнародних фінансових організацій, що зумовлює визначну роль Світового Банку та Міжнародного Валютного Фонду, оскільки параметри, закладені в їх фінансових кредитних угодах, перетворюються на індикатори розвитку національних

економік, що використовують паралельно інші інституції на ринку, зокрема комерційні банки та кредитні агенції [64].

Отже, формуються передумови усвідомлення ролі міжнародних фінансових інститутів, що зростає, і це зумовлює необхідність чіткого усвідомлення їх ресурсних обмежень і потреб застосування вибіркового підходу. Останній, за переконанням В. Бут'є та Х.-П. Ланкса, має ґрунтуватися на сильних інституціональних засадах забезпечення інструментарію стимулювання розвитку приватного інвестування, не заміщаючи приватний сектор як такий у сферах, де його вплив є більш придатним. Відповідно, ефективне вирішення зазначених проблем є можливим за умов, що самі міжнародні фінансові інституції становитимуть взірцевий приклад прозорості та високого рівня внутрішньої організації, що сприятиме належному розвитку сфер, до яких вони матимуть відношення. Таким чином, розвиток національних економік у співробітництві з МФО зумовлено визначеністю чітких операційних принципів і моделей управління самих міжнародних фінансових організацій [65].

IV. Висновки

В якості проміжного підсумку, погоджуючись з однією із тез М. Камдесю, директора-розпорядника Міжнародного Валютного Фонду протягом 1987–2000 рр., можна зазначити, що на сучасному етапі розвитку міжнародних фінансових організацій одним із основних завдань є напрацювання збалансованої універсальної парадигми розвитку, яка міститиме конвергентні особливості застосування високої якості універсальних етичних норм і вирішення цілей забезпечення ефективності, передбаченої загальним контекстом ринкової конкурентної боротьби [66].

Вищенаведене, на нашу думку, формує загальні рамкові теоретико-методологічні засади визначення механізмів впливу міжнародних фінансових організацій на розвиток національних економік шляхом сприяння формуванню моделі інклюзивного розвитку, в межах якої, крім прямих форм підтримки окремих функціональних зон національного господарства фінансовими ресурсами, утворюється інституціональний контекст подальшого вдосконалення державного управління через якісні покращення у сфері державних фінансів, зумовлені потребою імплементації операційних стандартів функціонування більш високої якості під час безпосереднього співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями.

Список використаної літератури

- Дегтярев Д. А. Содействие международному развитию: эволюция международно-правовых режимов и эффективность внешней помощи / Д. А. Дегтярев. – 2013. – 320 с.
- Иностранная помощь / под ред. Л. М. Капицы. – Москва : Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России, кафедра мировой экономики : МГИМО, 2013. – 650 с.
- Зайцев Ю. К. Проблемы эффективности содействия международному развитию: теоретические и практические аспекты / Ю. К. Зайцев // Вестник международных организаций. – 2011. – № 3 (34). – С. 105–118.
- May В. Искушение “дешевыми деньгами” / В. May // Россия в глобальной политике. – 2003. – № 2. – С. 194–208.
- Rosenstein-Rodan P. N. Problems of industrialisation of Eastern and South-Eastern Europe [Electronic resource] / P. N. Rosenstein-Rodan // The Economic Journal. – 1943. – Vol. 53. – № 210/211. – P. 202–221. – Mode of access: <http://www.econ.nyu.edu/user/debraj/Courses/Readings/RosensteinRodan.pdf>.
- Samuelson P. A. Economics: An Introductory Analysis / P. A. Samuelson. – 2nd ed. – New York : McGraw-Hill, 1951. – P. 49.
- Leading Issues in Economic Development. – Meier, 1964. – 572 p.
- McGillivray M. Is Aid Effective? / M. McGillivray. – 1998. – 17 p.
- Moreira S. B. Evaluating the Impact of Foreign Aid on Economic Growth: a Cross-Country Study / S. B. Moreira // Journal of Economic Development. – 2005. – V. 30. – № 2. – P. 25–48.
- Mosley P. Aid-effectiveness: The Micro-Macro Paradox / P. Mosley // IDS Bulletin. – 1986. – Vol. 17. – Issue 2. – P. 22–27.
- Mosley P. Aid, Agriculture and Poverty in Developing Countries / P. Mosley, A. Suleiman // Review of Development Economics. – 2006. – 48 p.
- Cassen R. Population and Development: Old Debates, New Conclusions / Robert Cassen // Journal of the Australian Population Association. – 1995. – Vol. 12. – № 1. – P. 87–89.
- Riddell R. C. Does Foreign Aid Really Work? / R. C. Riddell // Oxford University Press. – 2007. – 536 p.
- Doucoulagos H. The Aid Effectiveness Literature: The Sad Results of 40 Years of Research / H. Doucouliagos, M. Paldam // Journal of Economic Surveys. – 2009. – Vol. 23. – № 3. – P. 433–461.
- McGillivray M. Controversies over the impact of development aid: it works; it doesn't; it can, but that depends / M. McGillivray, S. Feeny, N. Hermes, R. Lensink // Journal of International Development. – 2006. – Vol. 18. – № 7. – P. 1031–1050.
- Boone P. Politics and the effectiveness of foreign aid European Economic Review / P. Boone. – 1996. – Vol. 40. – Issue 2. – P. 289–329.
- Boone P. The Impact of Foreign Aid on Savings and Growth / P. Boone // Working Paper. – London School of Economics and

- Center for Economic Performance, 1994. – № 677.
18. Boone P. Politics and the Effectiveness of Aid / P. Boone // Working Paper. – London School of Economics and Center for Economic Performance, 1994.
 19. Vásquez I. Official Assistance, Economic Freedom, and Policy Change: Is Foreign Aid Like Champagne? / I. Vásquez // *Cato Journal*. – Vol. 18. – № 2. – 1998.
 20. Easterly W. The Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics / W. Easterly. – Cambridge : MIT Press, 2001. – 342 p.
 21. P. Adams. Odious Debts / P. Adams. – Toronto : Earthscan, 1991. – 256 p.
 22. M. Maren. The Road to Hell: Foreign Aid and International Charity / M. Maren. – New York : Free Press, 1997. – 287 p.
 23. Bauer P. Dissent on Development / P. Bauer. – Cambridge : Harvard University Press, 1972. – P. 96–136.
 24. Bauer P. Equality, the Third World, and Economic Delusion / P. Bauer. – Cambridge : Harvard University Press, 1981. – P. 86–156.
 25. Bauer P. Reality and Rhetoric: Studies in the Economics of Development / P. Bauer. – Cambridge : Harvard University Press, 1984. – P. 60–61.
 26. Hayter T. Aid as Imperialism / T. Hayter. – Penguin books, 1971. – 223 p.
 27. Bando D. Introduction: The Dismal Legacy and false promise of multilateral aid / D. Bando, I. Vasquez (eds.) // *Perpetuating Poverty*. – Washington, D.C. : Cato Institute, 1994. – P. 1–12.
 28. Rodrik D. Understanding Economic Policy Reform / D. Rodrik // *Journal of Economic Literature*. – Vol. 34. – № 1. – P. 9–41.
 29. Moyo D. Dead Aid: Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa / D. Moyo. – New York : Farrar, Straus and Giroux, 2009. – 188 p.
 30. Deaton A. The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality / A. Deaton. – Princeton : Princeton University Press. – 360 p.
 31. Deaton A. Weak States, Poor Countries [Electronic resource] / A. Deaton. – Mode of access: <https://www.project-syndicate.org/commentary/economic-development-requires-effective-governments-by-angus-deaton>.
 32. Kanbur R. Aid, Conditionality, and Debt in Africa / R. Kanbur ; ed. F. Tarp // *In Foreign Aid and Development: Lessons Learnt and Directions for the Future*. – New York : Routledge, 2000.
 33. Bauer P. Dissent on Development / P. Bauer. – Cambridge : Harvard University Press, 1976.
 34. Krauss M. B. Development without Aid: Growth, Poverty & Government / M. B. Krauss. – New York : McGraw-Hill, 1983.
 35. Knack S. Donor fragmentation and bureaucratic quality in aid recipients / S. Knack, A. Rahman // *Journal of Development Economics*. – 2007. – Vol. 83 (1). – P. 176–197.
 36. Knack S. Aid dependence and the quality of governance: A cross-country empirical analysis / S. Knack // *Policy Research Working Paper*. – Washington, D.C. : World Bank, 2000. – № 2396.
 37. Rajan R. Does Aid Affect Governance? / R. Rajan, A. Subramanian // *American Economic Review*. – 2007. – Vol. 97 (2). – P. 322–327.
 38. Rajan R. What undermines aid's impact on growth? / R. Rajan, A. Subramanian // *NBER Working Paper*. – Cambridge : National Bureau of Economic Research, 2005. – № 11657.
 39. Mosley P. From Project Aid to Programme Assistance // *Foreign Aid and Development: Lessons Learnt and Directions for the Future* / P. Mosley, M. J. Eeckhout ; F. Tarp (ed.). – London : Routledge, 2000. – P. 131–153.
 40. Глобализация и экономический рост [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://tiger.edu.pl/kolodko/artkuly/rosyjskie/mir_pieremien1.2004.pdf.
 41. Rogoff K. International Institutions for Reducing Global Financial Instability / K. Rogoff // *NBER Working Paper*. – 1999. – № 7265.
 42. Сото Э. де. Иной путь. Невидимая революция в третьем мире / Э. де Сото. – Москва : Catallaxy, 1995. – 320 с.
 43. Report to the U.S. Congress and the Department of the Treasury [Electronic resource] / International Financial Institution Advisory Commission (Meltzer Commission). – 2000. – Mode of access: <http://www.jec.senate.gov/public/index.cfm/home/imf/meltzyer.htm/>.
 44. Papanek G. F. The effect of aid and other resource transfers on savings and growth in less developed countries / G. F. Papanek // *Economic Journal*, 1972. – Vol. 82. – № 327. – P. 935–950.
 45. Chenery H. B. Foreign assistance and development performance / H. B. Chenery, N. G. Carter // *American Economic Review*. – 1973. – № 63. – P. 459–468.
 46. Burnside C. D. Dollar. The American Economic Review / C. Burnside, D. Dollar. – 2000. – Vol. 90. – № 4. – P. 847–868.
 47. Сакс Дж. Д. Конец бедности. Экономические возможности нашего времени / Дж. Д. Сакс. – Москва : Изд-во Института Гайдара, 2011. – 424 с.
 48. B. Rich. Mortgaging the Earth / B. Rich. – Boston : Beacon Press, 1994. – 376 p.
 49. Dalgaard C.-J. On The Empirics of Foreign Aid and Growth [Electronic resource] / C.-J. Dalgaard, H. H. F. Tarp. – 2004. – P. 191–216. – Mode of access: <http://>

- onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0297.2004.00219.x/abstract – fn22.
50. Potiowsky T. Effect of Domestic Capital Formation and Foreign Assistance on Rate of Economic Growth / T. Potiowsky, A. Qayum. – 1992. – Issue 2. – P. 223–228.
 51. Clemens M. A. Counting Chickens When They Hatch: timing and the effects of Aid on Growth [Electronic resource] / M. A. Clemens, S. Radelet, R. Bhavnani, S. Bazzi // Working Paper. – 2011. – № 44. – Washington, D.C. : Center for Global Development. – Mode of access: http://international.cgdev.org/files/2744_file_CountingChickensFINAL3.pdf.
 52. Arndt C. Assessing Foreign Aid's Long-Run Contribution to Growth in Development [Electronic resource] / C. Arndt, S. Jones, F. Tarp // WIDER Working Paper. – UNU-WIDER : World Institute for Development Economic Research, 2013. – № 072. – Mode of access: http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/2013/en_GB/wp2013-072/.
 53. Arndt C. What is the Aggregate Economic Rate of Return to Foreign Aid? [Electronic resource] / C. Arndt, S. Jones, F. Tarp. – Helsinki : UNU/WIDER (mimeo), 2013. – Mode of access: <http://wber.oxfordjournals.org/content/early/2015/07/28/wber.lhv033.full.pdf+html>.
 54. Kharas H. Measuring the cost of aid volatility / H. Kharas // Wolfensohn Center for Development Working Paper. – Washington, D.C. : The Brookings Institution, 2008. – № 3.
 55. Svensson J. Absorption Capacity and Disbursement Constraints / J. Svensson // Financing Development: What are the Challenges in Expanding Aid Flows? : proceedings of the 3rd AFD-EUDN Conference. – 2006. – P. 73–98.
 56. Easterly W. Can Foreign Aid Buy Growth? [Electronic resource] / W. Easterly // The Journal of Economic Perspectives. – 2003. Vol. 17. – № 3. – P. 23–48. – Mode of access: http://www.development.wne.uw.edu.pl/uploads/Courses/dev_easterly_2003.pdf.
 57. Ekanayake E. M. The effect of foreign aid on economic growth in developing countries [Electronic resource] / E. M. Ekanayake // Journal of International Business and Cultural Studies. – Mode of access: <http://www.aabri.com/manuscripts/09359.pdf>.
 58. Reddy S. G. Development Aid and Economic Growth: A Positive Long-Run Relation [Electronic resource] / S. G. Reddy, C. Minoiu. – 2009. – Mode of access: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09118.pdf>.
 59. Abouraia M. K. Impact of Foreign Aid in Economic Development of Developing Countries: a Case of Philippines / M. K. Abouraia // European Journal of Business and Social Sciences. – 2014. – Vol. 3. – № 4. – P. 166–180.
 60. Open Working Group proposal for Sustainable Development Goals [Electronic resource]. – Mode of access: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgsproposal>.
 61. McGillivray M. Controversies over the impact of development aid: it works; it doesn't; it can, but that depends ... / M. McGillivray, S. Feeny, N. Hermes, R. Lensink // Journal of International Development. – 2006. – Vol. 18. – Iss. 7. – P. 1031–1050.
 62. Dollar D. Assessing Aid: What Works, What Doesn't, and Why / D. Dollar, L. Pritchett // World Bank Research Report. – Oxford : Oxford University Press. – 1998. – 160 p.
 63. Gilpin R. Global Political Economy: Understanding the International Economic Order / R. Gilpin. – Princeton : Princeton University Press, 2001. – 440 p.
 64. Our Common Future : Report of the World Commission on Environment and Development [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.un-documents.net/ocf-03.htm>.
 65. Buiter W. International Financial Institutions – Adapting to a World of Private Capital Flows [Electronic resource] / W. Buiter, H. P. Lankes. – London : Routledge ; New York, 2001. – P. 6. – Mode of access: <http://willembuiter.com/builan.pdf>.
 66. Camdessus M. International Financial Institutions: Dealing with New Global Challenges [Electronic resource] / M. Camdessus. – Washington, D.C. : The Per Jacobson Foundation, 2005. – Mode of access: <http://www.perjacobsson.org/lectures/092505.pdf>.
 67. Perpetuating Poverty: The World Bank, the IMF, and the Developing World / ed. D. Bandow, I. Vásquez. – Washington, D.C. : Cato Institute, 1994. – 362 p.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2016.

Колосова В. П., Капленко О. И., Романенко А. О. Теоретические подходы к сущности финансовых ресурсов международных институтов в обеспечении экономического развития страны

В статье исследованы теоретические подходы к экономической сущности финансовых ресурсов международных организаций и их роли в обеспечении экономического развития страны. Актуальность данной проблематики для Украины подтверждается интеграционными процессами, выходом на международные финансовые рынки и углублением сотрудничества с международными финансовыми организациями.

Проанализованы основные научные подходы к пониманию эффектов воздействия потоков помощи на развитие беднейших стран. Сотрудничество с ведущими МФО для стран с переходной экономикой на начальном этапе трансформационных преобразований сыграло важную роль в решении таких стратегически важных задач, как структурная перестройка на-

роднохозяйственных комплексов, системы собственности и материального производства, внедрение действенных моделей промышленной и технологической политики и тому подобное. Вместе с тем, следует отметить, что хотя кредитные ресурсы МФО являются одним из самых распространенных инструментов аккумуляции денежных ресурсов национальных экономик, способствуя включению стран-реципиентов в международные рынки финансов и капиталов (что, безусловно, соответствует ориентации государств на международные аспекты развития), необходимо применять взвешенный подход к оцениванию сотрудничества с международными финансовыми учреждениями и определению преимуществ и недостатков привлечения к национальным экономикам кредитного капитала этих институтов.

Сделан вывод о формировании общих рамочных теоретико-методологических основ определения механизмов влияния международных финансовых организаций на развитие национальных экономик путем содействия формированию модели инклюзивного развития, в рамках которой, кроме прямых форм поддержки отдельных функциональных зон национального хозяйства финансовыми ресурсами, образуется институциональный контекст дальнейшего совершенствования государственного управления через качественные улучшения в сфере государственных финансов, обусловленные необходимостью имплементации операционных стандартов функционирования более высокого качества в ходе непосредственного сотрудничества с международными финансовыми организациями.

Ключевые слова: международные финансовые организации, экономическое развитие, финансовая помощь, финансовые ресурсы.

Kolosov V., Kaplenko O., Romanenko A. Theoretical Approaches to the Essence Financial Resources International Institutions in Promoting Economic Development Countries

The article investigates theoretical approaches to the economic nature of the financial resources of international institutions and their role in the economic development of the country. The urgency of this problem for Ukraine confirmed the integration process, access to the international financial markets and deepening cooperation with international financial institutions.

In the article the basic scientific approaches to understanding the effects of aid flows to the poorest developing countries. Cooperation with leading MFIs in countries with economies in transition, in the initial phase transformations, played an important role in solving strategic tasks such as restructuring of economic systems, systems of property and material production, the introduction of effective models of industrial and technological policy and so on. However, it should be noted that although loans MFIs and is one of the most common tools accumulation of resources to national economies, promoting inclusion recipient countries to international financial and capital markets (which certainly fits orientation on the international aspects of) but requires a balanced approach to the cooperation with international financial institutions and the strengths and weaknesses of national economies to attract loan capital of these institutions.

The conclusion about formation general framework of theoretical and methodological foundations of the mechanisms of influence of international financial organizations on the development of national economies through the promotion of models of inclusive development, within which in addition to direct forms of support for individual functional areas of the national economy of financial resources, formed the institutional context of further improving governance through improving the quality of public finances, due to demand implementation of the operating standards of functioning of higher quality in the direct cooperation with international financial organizations.

Key words: international financial institutions, economical development, Financial Aid, financial resources.